

dr hab. Beata Mikołajczyk, prof. UAM

Poznań, 26.03.2018

Instytut Filologii Germańskiej UAM

**Recepcja dorobku naukowego doktora Józefa Jarosza
oraz Jego monografii habilitacyjnej pt.**

**„Grabinschrift – eine Textsorte im Wandel. Eine diachrone Studie am deutschen
epigrafischen Material 1780-2015.**

Recenzja sporządzona w związku z powołaniem przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów pismem nr BKK- I – L – 7237/17 w skład Komisji Habilitacyjnej do przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr. Józefa Jarosza, wszczętego w zakresie językoznawstwa.

Sylwetka Habilitanta

Pan doktor Józef Jarosz przedstawił do oceny swój dorobek naukowy z zakresu językoznawstwa germańskiego. Z informacji zawartych w autoreferacie wynika, że jest On długoletnim pracownikiem naukowo-dydaktycznym. Uniwersytetu Wrocławskiego, na którym ukończył w roku 1993 studia w zakresie filologii germańskiej i uzyskał stopień zawodowy magistra na podstawie pracy magisterskiej porównawczej skierowanej na wybrane aspekty modalności w języku niemieckim i duńskim. Także wybranym elementom tych dwóch języków (przyimki występujące we frazach temporalnych) poświęcił rozprawę doktorską, na podstawie której uzyskał po ukończeniu studiów doktoranckich również na Uniwersytecie Wrocławskim stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa.

ul. H. Wieniawskiego 1, Collegium Minus, 61-712 Poznań
NIP 777 00 06 350, REGON 000001293
tel. +48 61 829 40 58, fax +48 61 829 44 44
beata.mikolajczyk@amu.edu.pl

www.amu.edu.pl

Po zatrudnieniu na macierzystym uniwersytecie w dniu 1. 10.2006 pracował na stanowiskach asystenta i adjunkta, a od 1.09. 2012 pełni funkcję kierownika Pracowni Skandynawistyki w IFG. Wyróżnikiem drogi naukowej Habilitanta jest splatanie się wątków germanistycznych i skandynawistycznych zarówno w badaniach naukowych jak i dydaktyce.

Osiągnięcie naukowe - ocena rozprawy habilitacyjnej

Podstawą wniosku o nadanie stopienia doktora habilitowanego w dziedzinie językoznawstwa jest monografia pt. *Grabschrift – eine Textsorte im Wandel. Eine diachrone Studie am deutschen epigrafischen Material 1780-2015* wydana w roku 2017 w serii wydawniczej „Breslauer Studien zur Medienlinguistik/Wrocławskie studia z lingwistyki mediów”, której współredaktorem wspólnie z dr hab. Romanem Opiłowskim jest Habilitant. Praca jest obszerna, liczy 500 stron i zawiera poza podziękowaniami sześć rozdziałów, streszczenie, spisy rycin i tabel oraz źródeł, w tym bibliografię.

Autor postawił sobie imponujące zadanie prześledzenia i udokumentowania zmian zachodzących we wzorze rodzaju tekstu „inskrupcja nagrobna” na przestrzeni ponad dwustu lat. Być może tytuł rozprawy jest zbyt szeroki i zbyt wiele obiecujący (mówi o materiale niemieckim) zważywszy na fakt, iż badaniem objęto, co prawda korpus bardzo bogaty, bo obejmujący 1380 tekstów, ale pochodzących z jednego kraju związkowego/geograficznego – Saksonii, a właściwie z 16 cmentarzy i to miejskich. Jak wiadomo ten rodzaj tekstu występuje we wszystkich zakątkach niemieckiego obszaru językowego i jest w sposób szczególnie zależny od wpływów kulturowych, religijnych itd. Dobrze zatem, że w pracy pojawia się także tzw. korpus pomocniczy z próbkami tekstów z innych obszarów niemieckojęzycznych, ale wydaje się, że tak szerokie skrojenie tematu może być ryzykowne. Czekam na przyszłe pogłębione prace studyjne potwierdzające ustalenie Habilitanta poczynione w omawianej pracy z charakterystykami inskrypcji z innych obszarów. Nadto szkoda, że Autor – jak to wynika z opisu - koncentruje się przede wszystkim na inskrypcjach nagrobnych przede wszystkim protestanckich. Warto byłoby spojrzeć także intensywniej na podobne niemieckojęzyczne katolickie czy

żydowskie, tak aby choćby wskazać na wariantowość badanego wzorca tekstu w korelacji do odpowiednich parametrów kulturowych.

W pracy postawiono właściwą, choć niezaskakującą hipotezę badawczą, że jedyną drogą do naukowego uchwycenia zmian zachodzących w inskrypcjach nagrobnych możliwe jest jedynie z perspektywy i poziomu rodzaju tekstu. To dość oczywiste stwierdzenie, które jednak pozwala w sposób systematyczny opisać diachroniczne zmiany zachodzące w tym gatunku. W sposób właściwy wyłoniono także szczegółowe pytania badawcze, które odnoszą się do zmian poszczególnych komponentów inskrypcji w czasie (elementy struktury tekstu, pragmatyczne, semiotyczne itd. oraz elementy zewnętrzne, w tym parametry kulturowe) oraz usytuowania zmian na różnych płaszczyznach realizacji językowej.

Po wprowadzeniu w tematykę i zakres pracy Habilitant udawadnia w krótkim (i bardzo dobrze) i treściwym rozdziale drugim pt. „Textlinguistische Grundlagen der Untersuchung“, że jest osobą czytającą w literaturze przedmiotu, zna i dobrze dobiera na potrzeby swojej pracy badawczej zasadnicze wątki badawcze występujące w lingwistyce tekstu. Owa syntetyczność przedstawienia wielości badań tektologicznych zasługuje na uznanie i pokazuje Autora pracy jako osobę dobrze radzącą sobie z materią lingwistyczną. To świadczy o dużym stopniu dojrzałości naukowej.

Nie do końca rozumiem tytułu rozdziału trzeciego „Grabinschrift – Aspekte einer Textsorte“. Rozdział poświęcony jest z jednej strony historii inskrypcji, z drugiej zaś relacji tego rodzaju tekstu do innych. Czemu więc tego nie powiedzieć wprost, a ukrywać się za „enigmatycznymi“ aspektami. Sam rozdział bardzo ciekawy i informatywny. Pokazuje rozwój napisów nagrobnych od czasów antycznych. Dobrze, że w tej części dr Jarosz operuje pojęciem „sieci tekstów“ Adamzik (2011), która właściwie systematyzuje relacje z innymi rodzajami tekstów w badanym obszarze komunikacyjnym.

W mojej ocenie korzystniej byłoby podrozdział 3.3. omawiający napisy nagrobne jako obiekt dotychczasowego zainteresowania naukowego (i to nie tylko językoznawczego) uczynić osobnym rozdziałem, nie mam przekonania, że tutaj omawiane są aspekty rodzaju tekstu „inskrpcje nagrobne“. Sam podrozdział pokazuje nam po raz kolejny, jak dobrym znawcą podejmowanej tematyki, czytającym w pracach z różnych dziedzin naukowych, jest Habilitant.

Podstawowym metodologicznie jest rozdział czwarty „Instrumentarium einer holistischen Textanalyse“. Za właściwą uznaję decyzję Autora o spojrzeniu na badany

rodzaj tekstu w sposób szerszy obejmujący kontekst zewnętrzny, kulturowy, który w pracy podzielono analitycznie na trzy zasadnicze poziomy, 1. Relacje polityczne, gospodarcze oraz prawne, 2. Kontekst socjolingwistyczny, 3. kultura funeralna. Dodano do nich dwa kolejne – 4. osobę zmarłą, której poświęcony jest napis nagrobny oraz producenta tekstu oraz 5. samą inskrypcję w ramach sytuacji komunikacyjnej. Autor mówi tutaj o dwóch grupach kryteriów - pośredniej (poziom 1-3) oraz bezpośredniej (poziom 4-5). W pracy bliżej scharakteryzowany jest każdy z tych poziomów, przy czym poziom 2 i 3 potraktowane są razem (być może nie ma potrzeby ich analitycznego rozdzielania? Jakie argumenty przemówiły za wyróżnieniem analitycznym tych dwóch oddzielnych od siebie poziomów?).

Dość zaskakujące jest dla mnie stwierdzenie na str. 140 mówiące o tym, że poprzednich podrozdziałach (4.1 i 4.2) Autor rozpatrywał inskrypcje nagrobne przede wszystkim z pozycji kryteriów tekstualności. Nie do końca wiem do jakich kryteriów tekstualności się odnosił, raczej nie do kanonicznego modelu z 1981 roku De Begraunde i Dresslera. Szkoda, że zabrakło precyzji w tej dość kluczowej dla lingwisty tekstu kwestii. Przekonują za to wywody dotyczące typologii inskrypcji nagrobnych. Bardzo istotnym dla dalszych analiz jest z pewnością podrozdział 4.4., w którego centrum znajdują się inskrypcje nagrobne jako teksty epigraficzne. Tu w sposób właściwy wyróżniono a następnie wyczerpująco opisano elementy składowe tworzące całość napisu nagrobnego. Za najciekawszy dla mnie uznaje część poświęconą pragmatycznym aspektom napisów nagrobnych. Rozdział kończą wywody dotyczące wybranego do badań empirycznych modelu analitycznemu, który uznaje za odpowiedni i dobrze „skrojony” dla potrzeb zdefiniowanej na początku pracy hipotezy badawczej oraz szczegółowych pytań badawczych. Dobrze wyróżniono poziomy (procedury) badawcze – poziomy makro- i mikrostrukturalne właściwie sytuując na nich poszczególne zadania analityczne. Na model ten składają się elementy znane nam już z bardzo wielu prac naukowych dotyczących wzorców tekstu czy sieci wzorców tekstu. Autorskie jest ich zestawienie. I to ono jest bez wątpienia autorskim wkładem dr Jarosza w zakresie myśli teoretycznej. Bardzo dobrze dobiera i zestawia oraz łączy z sobą poszczególne elementy w odniesieniu do potrzeb badanego przez Niego rodzaju tekstu.

Rozdział 5 przedstawia szczegółowo przeprowadzone badania empiryczne. Widzimy w nim, że Habilitatnt w sposób konsekwentny i metodyczny realizuje badanie zgodnie z założonym modelem. Bada oba wyłonione wcześniej poziomy rozłącznie. Poziom makro

rozpatruje w siedmiu wyróżnionych okresach czasowych. Natomiast poziom mikro rozkłada na części, w których analizuje poszczególne elementy strukturalne i charakteryzuje ich rozwój w czasie. Rozdział ten jest bardzo bogato ilustrowany materiałem empirycznym i przynosi czytelnikowi wielu ciekawych poznawczo informacji. Przedstawia analizę jakościową i ilościową. To w tym rozdziale upatrują największą wartość przedstawionej do oceny monografii. Dr Jarosz jawi nam się tutaj jako badacz nadzwyczaj rzetelny i sumienny, a praca niesie wiele nowych informacji szczegółowych będących bezpośrednim wynikiem prowadzonych analiz.

Pracę zamykają wnioski podsumowującą obie uprzednio omawiane części monografii i tę teoretyczną i tę analityczną. Autor podsumowuje w sposób syntetyczny wyniki poszczególnych kroków analitycznych. Pokazują one w sposób wyraźny, jak na przestrzeni lat zmieniał się wzorzec rodzaju tekstu napis nagrobny. Dla mnie najbardziej interesująco naukowo są w tym zakresie konstatacje dotyczące sfery językowej i jej modyfikacji.

Monografia „Grabinschroft – eine Textsorte im Wandel“ jest książką dojrzałą, wynikającą z wieloletnich poszukiwań badawczych o olbrzymim walorze empirycznym. Spełnia bez wątpienia wszelkie wymogi stawiane osiągnięciu naukowemu mającemu być podstawą po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Do kategorii pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych Habilitant zalicza artykuły naukowe, recenzje oraz sprawozdania, a także działalność edytorską. W recenzji nie odniosę się do sprawozdań, gdyż w mojej ocenie mają charakter kronikarsko-informacyjny, nie stanowią zatem elementu składowego badań naukowych. Podkreślić za to chciałam bardzo mocno działalność edytorską dr Józefa Jarosza. Jest współzałożycielem i współredaktorem dobrze rozwijającej się serii wydawniczej Breslauer Studien zur Medienlinguistik, w której wydano dotąd - z racji krótkiej jej historii - kilka, ale znaczących dla tejlilingwistyki mediów, tomów. Jednym z nich jest rozprawa habilitacyjna dr. Jarosza. Za cenne i za fakt wskazujący na dobrą reputację naukową Habilitanta uznaje Jego działalność jako recenzenta zewnętrznego trzech krajowych czasopism naukowych cieszących się uznaniem w polskim środowisku naukowym.

Działalność publikacyjna w postaci artykułów naukowych jest bogata, jednak niestety są to prace publikowane w czasopismach głównie w Polsce. Gwoli sprawiedliwości przyznać trzeba, że jedno z nich jest indeksowane w bazie ERIH. Życzyć należy Habilintowi, aby w swej dalszej działalności naukowej publikował w większej ilości (teraz mowa jest w autoreferacie o dwóch) w czasopismach zagranicznych indeksowanych choćby w bazie SCOPUS o dużym zasięgu międzynarodowym. Zapoznałam się z ośmioma artykułami naukowymi Habilitanta i stwierdzam, że zarówno w warstwie merytorycznej jak i tej warsztatowej są rzetelne, spełniające standardy dla osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego. Aktywność naukowa dr. Józefa Jarosza tym polu skupia się wokół kilku zakresów tematycznych: badania polskich, niemieckich i duńskich ekwiwalentów tłumaczeniowych, frazeologia i paremiologia duńska, a także od pewnego czasu tematyka tekstologiczna i mediolingwistyczna korespondująca z tematem rozprawy habilitacyjnej lecz jej nie powielająca. A także przyczynki tekstologiczne dotyczące takich tematów jak blogi internetowe, teksty prawne i dla mnie najciekawsze intertekstualność. Ciekawemu, wartemu uchwycenia aczkolwiek niszowemu tematowi, czyli historii badań skandynawistycznych w Uniwersytecie Wrocławski poświęcił Habilitant również kilka prac.

Poza pracami opublikowanymi w czasopismach naukowych w spisie publikacji dr. Jarosza znajduje się wiele tekstów w monografiach wieloautorskich lub/i tomach pokonferencyjnych. Są one w dużej mierze manuskryptami, które powstały na bazie wystąpień konferencyjnych. Kilku z wygłoszonych przez Habilitanta wykładów konferencyjnych miałam okazję wysłuchać i stwierdzam, że jego umiejętności w zakresie prezentowania wyników swoich badań są bardzo wysokie.

Habilitant ma w swoim dorobku także trzy opublikowane monografie, jedna stanowi osiągnięcie habilitacyjne, dwie zdają się w sposób bardzo silny nawiązywać do pracy doktorskiej dr. Jarosza.

Habilitant jest także redaktorem i współredaktorem ośmiu tomów zbiorowych. Mają one bardzo różnych charakter i tematykę przez monografie wieloautorskie o charakterze naukowym przez antologie tłumaczeń tekstów naukowych po przewodnik po Danii oraz antologie wierszy miłosnych. Świadczy to o rozległości zainteresowań dr. Józefa Jarosza. Wartą podkreślenia jest także Jego działalność jako autora podręczników do nauki języka duńskiego oraz niemieckiego oraz autora programu nauczania języka niemieckiego dla

szkół zawodowych, techników i szkół policealnych. To w sposób istotny wzbogaca także aplikacyjnie aktywność filologiczno-językoznawczą dr. Jarosza.

Z uznaniem spoglądam również na działalność dydaktyczną (prowadzenie licznych i różnorodnych zajęć dydaktycznych i to w różnych formach kształcenia, prowadzenie seminariów licencjackiego, niestety z dokumentacji nie dowiadujemy się, ile prac zostało już w Jego seminariach wypromowanych) oraz popularyzatorską w formie kontaktów ze szkołami (liczne wykłady) oraz jakże ważnego dla wzbogacania kształcenia akademickiego zaangażowania się w opiekę nad studenckim kołem naukowym.

W przedstawionej do oceny dokumentacji nie znajduję niestety żadnej informacji na temat tak obecnie ważnej i pożądanej w pracy naukowej aktywności, tj. Prób pozyskiwania środków zewnętrznych w postaci grantów naukowych. Nie wiem, czy Habilitant był kierownikiem, czy choćby wykonawcą w jakimś projekcie badawczym finansowanym przez takie instytucje jak NCN lub NPRH czy inne zagraniczne / europejskie agencje tego typu. Brak informacji, czy składał aplikacje grantowe i w jakich konkursach. Przy dzisiejszym sposobie uprawiania nauki oraz ewaluacji osiągnięć naukowych jest to istotna luka.

Konkluzja

Po analizie rozprawy habilitacyjnej i publikacjami pana doktora Józefa Jarosza oraz zapoznaniu się z autorefereatem stwierdzam, że zasługuje On w pełni na nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego w zakresie językoznawstwa.

Prezentuje on dojrzałą postawę naukową, rzetelność badawczą i jest ukształtowanym i przygotowanym do „naukowej samodzielności” badaczem. Jego aktywność naukową cechuje konsekwencja i spójność.

Wobec spełnienia w mojej ocenie przesłanek z art. 16 pkt. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach i tytułach naukowych i tytułach oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki w pełni popieram wniosek Habilitanta o nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa (germańskiego).

